

Posudek na diplomovou práci

Vina a odpuštění v Bratrech Karamazových z pohledu Girardova trojúhelníku touhy

Vypracoval: Petr Havlíček

Předkládaná práce je založena na poměrně jednoduché myšlence: analyzovat motivy viny a odpuštění v Dostojevského *Bratrech Karamazových* na základě girardovské koncepce trojúhelníkové touhy (která je podrobena i určitému kritickému pohledu) a jejího vztahu k tomu, čemu autor říká Zosimův koncept, tedy myšlenky všeobecné viny.

Úvodní partie práce jsou koncipovány teoreticky (představení obecného rámce práce, Girardovy koncepce a její kritiky), zatímco ústřední a zdaleka nejdelší část je věnována četbě *Bratrů Karamazových*.

Nejprve si dovoluji několik poznámek k úvodní části: není zcela jasné, proč je „Zosimův koncept“ vymezen jako „svrchané sémiotické těleso“ (str. 6). Toto slovní spojení je nejasné; jedná se samozřejmě o ústřední myšlenku celého románu, ale co je na ní tak „sémiotického“ (ponecháme-li stranou nutnost zmínit slovo „sémiotika“ ze strategických důvodů)? Ne zcela jasně je rovněž použití barthesovských pojmů v této úvodní partii: autor píše, že „způsob našeho bádání bude sémiotický“, což podle něho neznámá, že by chtěl „otrocky hledat znaky a dosazovat je do jednotícího interpretačního korpusu“ (co je „interpretační korpus“?), nýbrž snaží se o širší záběr, jímž je čtení Dostojevského textu „vedené rozkoší“ (tamt.). Jistý problém vidím v tom, že samotné téma práce jaksi čtení vedené rozkoší vylučuje (autor si volí, jak sám říká, určitou optiku, kterou se chce podívat na celý Dostojevského román – a to také skutečně činí –, zatímco barthesovské čtení vedené rozkoší přesně toto odmítá dělat). Ve stručné zmínce o Barthesově *Rozkoši z textu* se poznamenává, že podle Barthesa „mizí literární mistrovství... a je tedy vhodný čas k tomu, aby se literatury chopila právě sémiologie“ (str. 7). Opak je ošem pravdou: Barthes ve zmiňovaném textu obviňuje sémiologii právě z toho, že rozkoši z textu není práva. Dále není zřejmé, jak je možné spojit Barthesovu rozkoš z textu s jeho *Mytologiemi* (název tohoto díla je mimochodem v plurálu). Shoda s girardovskou koncepcí touhy je totiž poměrně vágní („skrytost vždy jednoho z prvků systému“, píše autor na str. 8, nicméně skrytost jednoho z prvků systému, jak ukázal kdysi Deleuze, je základním rysem strukturalismu jako takového). Není zřejmě náhoda, že Barthes se v průběhu práce kamsi (a bez udání důvodu) vytratí a zůstane již jen girardovské schéma. O Girardovi se píše, že „jeho koncepci mimetické touhy se budu věnovat velice dopodrobna, jelikož v pozdější části této práce ji budu využívat velice detailně, takřka se ocitnu až na samé hranici její použitelnosti“ (str. 11). Jenže autor 1) se této koncepci moc detailně nevěnuje (například nepopíratelná hegelovsko-kojevovská inspirace je na str. 14 zmíněna jen velice letmo, spolu se Sartrem a Camusem), ačkoli právě v diplomové práci by se snad dalo čekat víc než převyprávění Girardova textu, a 2) autor ji nijak detailně nepoužívá, celá dlouhá část věnovaná četbě Dostojevského není nějakým zvlášť invenčním využitím této girardovské myšlenky. Poněkud kusá je i „teoretická kritika“ Girardovy myšlenky (str. 22n). Problém autor spatřuje v tom, že „text si místy odmítá přiznat, že by byl pouhou literární teorií, a pokouší se proniknout do našeho žitého světa“ (str. 22). To ale dělá leckterá literární teorie včetně Barthesa: když Barthes kritizuje např. ideologii realizmu, nesnaží se tím upozornit na určitý ideologický mechanismus, který ovládá naše chování i v reálném světě? A pokud je „základní teoretické úskalí“ trojúhelníkové touhy v tom, že se rozlišuje pouze touha spontánní a mimetická (autor tvrdí, že v literatuře je to v pořádku, ale v životě zřejmě ne), potom bychom museli tuto námitku ospravedlnit důkladněji než lakonickou poznámkou, že „touha dle mého názoru nevzniká na základě jednoho mechanismu“ (str. 23). Autorův názor jistě ctím, ale přece bych uvítal, kdyby byla vynaložena alespoň minimální námaha na jeho odůvodnění. Po pravdě řečeno nemohu nepodotknout, že tato „kritická“ pasáž je podle mě nejslabší partií práce: žádná kritika tu ve

skutečnosti předložena prostě není (kromě toho girardovská koncepce vyrůstá ze složitého teoretického podhoubí, které by při „kritice“ bylo bezpochyby nutné vzít v potaz a které autor, jak bylo naznačeno výše, odbývá v jednom odstavci).

Co se týče nejdělnější části práce, čtenáři samozřejmě imponuje fakt, jak pečlivě autor Dostojevského román přečetl a jak suverénně se v něm orientuje. To je po pravdě řečeno ale také všechno. Nedochází zde k invenční aplikaci Girarda, nýbrž se pouze – velice precizně, to uznávám – sledují vztahy mezi jednotlivými postavami a ukazuje se, kde to „funguje“ a kde to „nefunguje“. Budiž mi odpuštěna ironie, ale připomíná to Werichovu písničku „ten dělá to a ten zas tohle“. Autor propojení motivů viny a odpuštění s girardovskou touhou a Zosimovým konceptem sice bezpečně prokáže, ovšem jen proto, že interpretační rámec je stanoven natolik pohodlně, že při autorově dobré znalosti Dostojevského románu toto propojení ani neprokázat nelze. Ze stylistického hlediska jsou práci trochu na škodu četné kolokvialismy a neobratnosti („věc může nabrat takových obrátek...“, str. 16; „abychom nebyli bezejmenní...“, str. 21; „nejprve si však projedme nejdůležitější části příběhu“, str. 40; „roztrpčení, které v dalších částech románu přechází až do naštvání“, str. 72 atd.) i jisté autorovo sebezalíbení. Je jistě namístě nesouhlasit se závěry prezentovanými v sekundární literatuře, avšak výrazy typu „ač nemůžeme ve všem se Špidlíkem souhlasit... přesto se nám líbí, jak si všímá...“ (str. 30), „před námi to dokonale čistě a přesně zvládl František Kautman“ (str. 64); „my jako čtenáři známe Dostojevského děl“ (str. 67) do diplomové práce prostě nepatří, budí jisté antipatie a odvádějí čtenářovu pozornost od mnohých zajímavých postřehů týkajících se konkrétního fungování touhy v *Bratřech Karamazových*.

Výše zmíněným nechci říci, že práci pokládám za špatnou. Je dobrá tam, kde se autor drží Dostojevského textu (což ovšem znamená, že se ve velké míře vzdává teoretických nároků), trochu slabší už je to tam, kde si práce činí větší ambice. Vzhledem k tomu, že se jedná o práci diplomovou, bohužel nemohu navrhnout vyšší hodnocení než **dobře**.

Praha, 3.10. 2011 Josef Fulka